

Position paper

Rondetafelgesprek verduurzaming van de woningvoorraad en aanpak energiearmoede

14 september 2023

Samenvatting

De bestaanszekerheid van veel inwoners staat onder druk. Steeds meer mensen kunnen niet meer rondkomen. Voor de VNG is het van groot belang dat bestaanszekerheid op de korte en lange termijn geborgd wordt. In ons land moet wonen weer toegankelijk en betaalbaar worden voor iedereen. Onze inwoners moeten de basisvoorzieningen zoals een dak boven je hoofd weer kunnen betalen. Dat vergt een structurele investering. Enerzijds betekent dat voldoende en voorspelbaar inkomen (duurzaam inkomensbeleid vanuit het rijk) en anderzijds het structureel verlagen van de energierekening via het verduurzamen van de woningvoorraad.

- De VNG ziet verduurzaming van de woningvoorraad, zoals grootschalige isolatieaanpak, als dé sleutel voor het structureel oplossen van energiearmoede. Dit heeft namelijk effect op het energieverbruik en -kosten;
- Gemeenten staan in de startblokken om met ontzorgingsaanpakken, samen met de markt, woningeigenaren met slechte energielabels en een laag inkomen te ontzorgen om op korte termijn hun woning te isoleren. Dit doen zij vanuit het Nationaal Isolatie Programma;
- Uit een rondvraag van het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie blijkt dat alle ondervraagde gemeenten bezig zijn met energiearmoede-aanpakken en isolatie;
- Deze zomer heeft de Raad van State een duidelijke uitspraak gedaan waaruit blijkt dat de huidige manier van ecologisch onderzoek door isolatiebedrijven onvoldoende is om beschermde diersoorten in de wet natuurbescherming zoals vleermuizen te beschermen.
- De enige realistische manier om door te gaan met isolatieaanpakken is wanneer gemeenten het gehele jaar ecologisch onderzoek laten uitvoeren, de soorten in kaart brengt in een soortenmanagementplan (SMP) en beschermende maatregelen treft. Op basis van de SMP kan de provincie aan de gemeente een gemeentebrede ontheffing verlenen. De lijst met knelpunten om deze SMP-aanpak op te schalen is lang en omvat o.a. kostenreductie en financiering voor gemeenten, tussentijdse oplossingen, duidelijke regie en communicatie vanuit het rijk.

Toelichting

Bestaanszekerheid is een grondrecht: tijd voor structurele aanpak

Gemeenten zien het aantal huishoudens groeien dat niet meer rond kan komen. Het CPB heeft onlangs aangegeven dat zonder nieuw beleid van het demissionaire kabinet het aantal Nederlanders in armoede toe zal nemen, richting de 1 miljoen mensen. Gemeenten vinden het belangrijk dat bestaanszekerheid structureel wordt geborgd, dit is een grondrecht. Wij vragen dan ook om te handelen op basis van de [adviezen van de Commissie Sociaal Minimum](#).

Een steeds groter deel van het inkomen gaat naar basisvoorzieningen zoals wonen, zorg, vervoer boodschappen en energie. Te weinig financiële armslag om basisvoorzieningen te kunnen bekostigen, betekent leven in bestaansonzekerheid voor huishoudens.

Van korte naar lange termijn

De afgelopen periode hebben gemeenten alleen maatregelen gezien die op de **korte termijn** gericht zijn. Deze kunnen niet voorkomen dat een groeiende groep inwoners niet meer rond kan komen. Gemeenten willen bouwen aan bestaanszekerheid en niet meer de ene na de andere crisis oplossen.

De houdbaarheid van deze crisisaanpak is zowel financieel als in de uitvoering beperkt. De crises en incidentele maatregelen hebben een groot beroep gedaan op de gemeentelijke uitvoering. Dit hebben we ook gesignaleerd in de [Stand van de Uitvoering Gemeenten 2023](#).

Kortetermijnoplossingen op deelterreinen voldoen niet langer. Wat nodig is, is werken aan bestaanszekerheid op de **lange termijn**.

Verduurzaming en isolatie als basis voor aanpak energiearmoede

Verduurzamen van de woningbouw is een structurele oplossing voor armoede dat mede wordt veroorzaakt door hoge energielasten. In november 2022 riep de VNG, samen met Bouwend Nederland en Venin/Isolerend Nederland het kabinet daarom op om vaart te maken met energiebesparing door grootschalige isolatieaanpak. Dit kan via een wijkaanpak, doelgroepenbeleid of via natuurlijke momenten.

Het kabinet had net het prijsplafond gelanceerd waarin bedragen tot 23,5 miljard langskwamen om één winter huishoudens te helpen met de hoge energierekening. De VNG berekende voor dat met dat bedrag ruim twee miljoen woningen geïsoleerd en klaargemaakt kunnen worden om zonder aardgas te verwarmen. Het zou hiermee twee miljoen huishoudens (met een koopwoning) structureel hoeden voor energiearmoede. Het kabinet gaf hier deels gehoor aan en haalde de middelen die gemeenten kunnen aanvragen voor het Nationaal Isolatieprogramma naar voren. Ook kwamen er extra middelen beschikbaar. Hiermee kunnen gemeenten woningeigenaren met slechte energielabels en lage inkomens (financieel) ontzorgen met een isolatieaanpak. Inmiddels is de regeling opgesteld en staan gemeenten in de startblokken met isolatie- en ontzorgaanpakken.

Onderdeel van de oproep was het inrichten van een crisisaanpak, waarbij gemeenten en uitvoerders gefaciliteerd worden om ook daadwerkelijk invulling te kunnen geven aan deze isolatieopgave. Bovenaan deze lijst voor de crisisaanpak stonden: extra inzet op de arbeidsmarkt én het faciliteren van een natuurinclusieve aanpak.

Uitspraak Raad van State over natuurinclusief isoleren

De uitspraak deze zomer van de Raad van State over natuurinclusief isoleren was een tegenslag. De kranten stonden er vol mee¹. De hoogste bestuursrechter verbood een aanpak van een isolatiebedrijf voor spouwmuurisolatie en het vleermuisenonderzoek dat zij daaraan vooraf liet gaan. De uitspraak is heel duidelijk: het isolatiebedrijf moet eerst (jaarrond) ecologisch onderzoek uitvoeren, gevolgd door een ontheffing van de provincie en (mitigerende) maatregelen treffen voordat de spouwmuurisolatie mag worden uitgevoerd. En dat heeft grote gevolgen voor het uitvoeren van spouwmuurisolaties.

-
- ¹ [“Uitspraak Raad van State rond vleermuisbescherming zet plannen voor energietransitie Kabinet op helling”](#) - NRC
 - [“Langer hogere energierekening door vleermuis”](#) – Telegraaf
 - [“Beschermd vleermuis frustreert ambitieuze isolatieplannen Kabinet”](#) – NOS

Wat is nodig?

Gemeenten gaan graag verder met hun voorgenomen ontzorgingsaanpakken om woningeigenaren met slechte labels en een laag inkomen op korte termijn te helpen met het besparen van energie. Echter, dat kunnen ze alleen wanneer ze een ontheffing hebben. En dat kost zo twee jaar. Daarmee komt de isolatie dus stil te staan. Om uit deze impasse te komen en snelheid te kunnen blijven maken zijn de volgende zaken cruciaal:

- Kostenreductie en financiering
De kosten voor ecologisch onderzoek om te komen tot een soortenmanagementplan (SMP) loopt enorm op (soms tot meer dan 1 miljoen euro voor een gemeentelijke SMP). Er is een groot ecologientekort. Er is onderzoek nodig op welke manieren de kosten omlaag kunnen. Daaraan gekoppeld moeten gemeenten voldoende vergoed worden voor deze nieuwe taak: VNG verwacht minimaal 80% dekking voor de pre-SMP aanpak. Belangrijk aspect is dat gemeenten geen wettelijke taak of verplichte rol hebben, maar wel de sleutel in handen. Financiële dekking is daarom nodig. Dat kan eventueel uit de NIP middelen, maar betekent wel dat daarmee minder woningen kunnen worden aangepakt.
- Tussentijdse oplossing met de 'pre-SMP' aanpak
Uitdragen en ontwikkelen van een aanpak die als tijdelijke oplossing kan worden ingezet totdat er een SMP is vastgesteld en een ontheffing is verleend: de pre-SMP aanpak. Voor deze aanpak is het belangrijk voor gemeenten dat deze landelijk uniform is en niet in 12 provincies 12 verschillende aanpakken ontstaan.
- Regie en communicatie
Het rijk moet regie voeren en veel meer eigenaarschap tonen op deze opgave en komen tot een gezamenlijk actieplan, samen met de medeoverheden. Er moet duidelijkheid komen voor zowel overheden, woningeigenaren als de markt.
Zo moet er een uniforme SMP-onderzoeksmethodiek komen zodat gemeenten in heel Nederland op eenzelfde manier kunnen werken en precies weten wat er van ze verwacht wordt. Dat biedt vertrouwen bij onze inwoners, gemeenten en de markt. Daarnaast moet er duidelijke informatie en handelingsperspectief naar woningeigenaren, verhuurders, isolatiebranches en gemeenten komen. Als laatste moet er zo snel mogelijk duidelijkheid komen over welke isolatiemaatregelen wel of niet mogelijk zijn zonder ecologisch onderzoek en ontheffing. Het is nu niet duidelijk of naast spouwmuurisolatie andere vormen van isolatie zoals vervangen van glas en vloerisolatie wel mogelijk zijn zonder in strijd te komen met de wet.